

- ресурс] / Д. Белов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2018. – Вип. 49. – С. 71-88. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/naukprazi/49.pdf>. – Назва з екрану.
2. Ольшанський Д. В. Дидактичні умови використання коміксів у навчанні іноземних мов молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 / Д. В. Ольшанський ; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 2002. – 20 с.
3. Підопригора С. Українська графічна проза на шляху до популярності [Електронний ресурс] / С. Підопригора // Ideo-grafika. – 2016. – 11.02. – Режим доступу: <https://www.ideo-grafika.com/ukrainian-grafik-novels>. – Назва з екрана.
4. Резникова А. И. Структурные и лингвистические особенности французского комикса как креолизованного текста // Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 11 (29) 2013, часть 1. – С. 165-168 // [https://www.gramota.net/articles/issn\\_1997-2911\\_2013\\_11-1\\_44.pdf](https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2013_11-1_44.pdf)
5. Сонин А. Г. Комикс: психолінгвістический анализ : монографія / А. Г. Сонин ; М-во общ. и проф. образования Рос. Федерации, Алт. гос. ун-т. – Барнаул : Изд-во Алт. гос. ун-та, 1999. – 110 с.

Мазур К.С., студ. гр. БШМК-20  
Науковий керівник канд. філос. наук,  
доц. Множинська Р.В.  
Київський національний університет  
технологій та дизайну

## **ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ НА ПРОЦЕС УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ**

Українське Просвітництво у більшості учених насамперед асоціюється з ім'ям Григорія Сковороди (1722-1794), хоча його ідейно-теоретичну спадщину дослідники пов'язують із античною (Сократ, Платон, Арістотель, Плотін), середньовічною (отці церкви), і німецькими просвітницькими та містичними ідеями. Спробуємо з'ясувати, які світові та українські культурні здобутки впливали на формування філософії освіти Г. Сковороди. Що, за Г. Сковородою, «пізнання» і як воно сприяє пошукам стежини до щастя? Яким він уявляв навчально-виховний процес української системи освіти і в чому вбачав зміст реформ даної галузі.

Чи міг Г. Сковорода ознайомитися з ідеями Просвітництва? Коли він навчався у Києво-Могилянській академії, то ідеї раннього Просвітництва уже були відомі та впроваджувалися у навчальний процес. Але він на п'ять років покидав навчання в академії після того, як вивчив класичні і європейські мови, основи поетичного мистецтва та риторики. Він подорожував європейськими університетами тоді, коли в Києво-

Могилянській академії поступово зростає зацікавлення до ренесансного аристотелізму, наукових здобутків європейських учених. Є припущення, що мандрівник у середині XVIII ст. найдовше перебував у Німеччині та Угорщині. [1, с.288].

Г. Сковорода у «сродній праці» зосередив увагу на філософії людини, її прагненні до щастя. Він пише, що «Єсли строиш дом, строи для обеих существа твоего частей – души и тѣла. если украшаеш и одѣваеш тѣло, не забывай и сердца. Два хлѣба, два дома и двѣ одежды, два рода всего есть, всего есть по двоѣ, затѣм что есть два человѣка в человѣк одном и два отца – небесный и земный, и два миры – первородный и временный, и двѣ природы – божественная и тѣлесная, во всемь-на-всемь...» [2, с.353].

Підтримаємо дослідників, які радять специфіку і оригінальність релігійно-філософської творчості Г. Сковороди «...визначити у контексті києвохристиянської софійної спадщини. Саме софійне вчення надає ідеям українського мислителя внутрішньої єдності». Такі софійні мотиви можемо простежити у творі «Разговор о премудрости», де йдеться про те, що Софія Премудрість просякає усе суще, надає йому сенсу і впорядкованості, несе йому лад, порядок і красу [1, с.178].

Яким, за Сковородою, має бути пізнання? Що потрібно людині знати, аби віднайти стежину до щастя?

Філософ-письменник пройнявся фундаментальною філософською традицією України, але не втратив самобутності, знайшовши власне місце. Він не сприймав філософію як зібрання текстів, творів чи фоліантів. Йому дуже хотілося створити таку філософію, де б розуміння світу дало підстави для моральної поведінки («Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни») [2, с.337]. А значить, потрібно не лише читати тексти, що надруковані, але й занурювати їх у контекст життя філософа, контекст його вчинків та справ. Відомо, що Г. Сковорода написав багато діалогів філософського змісту, але категорично забороняв їх друкування, про що писав у листах приятелю М. Ковалинському. Натомість, філософ розробив власну модель життя, протягом якого прагнув пізнати себе. [1, с.52].

Г. Сковорода вважав, що людина народжується двічі. Перше – фізичне народження - тілесне «тварі», світу «обітельного». Друге ж народження людини – духовне – таке, що показане у Біблії. Найвищі духовні досягнення людина переживає при своєму другому народженні. Через пізнання та усвідомлення своєї духовної природи, свого призначення вона народжується вдруге. Центральним поняттям у філософії Г. Сковороди є поняття про Бога, в якому перетинаються інтелектуальна та містифікуюча сторони пізнавального процесу. На думку А. Калюжного, «Тому Григорій Савич, з одного боку, виділяє когнітивне, або розумове пізнання, яке дає змогу пов'язувати речі між собою, дає змогу людині встановити концептуальні зв'язки між речами, які існують у самій людині і поза нею. А з іншого боку – пропонує кордоцентричне, інтуїтивне

пізнання, яке називає пізнанням себе, що дає змогу проникнути до глибини основного духовного предмета, до таємниці суб'єктивної мислячої істоти» [3, с.294]. Як і чому, на думку Г. Сковороди, учитель повинен навчати молодих людей, аби наставити їх на шлях істини й щастя? Насамперед, людина повинна зосередитися на власному покликанні і зробити його справою свого життя. Адже мета освіти - формування людини як вищою мірою духовної істоти. Весь освітній процес спрямований у Г. Сковороди на те, щоб допомогти учневі у пошуках і віднайдені самого себе, своєї внутрішньої божественної сутності, «внутрішньої людини» [4, с.216].

Які ж засоби філософ радить застосовувати задля досягнення духовних вершин? Як доводить Я. Стратій, ними можуть бути насамперед знання грецької і римської літератур. Адже, за словами Г. Сковороди, антична спадщина дихає високими думками, промовляє серцем і грудьми, сприяє духовному зростанню індивіда, допомагає йому в прагненні до осягнення вершин самопізнання, власної потаємної глибинної сутності [4, с.352].

Людина не може досягти багатства і внутрішньої гармонії, якщо буде заклопотана пошуками поза собою якихось благ. А тому, стверджує, що основна мета виховання - навчити учня самоаналізу, що допоможе йому стати на правильний життєвий шлях і розвивати здібності відповідно до обраного фаху.

Якщо людина не навчена самоаналізу й обирає справу задля збагачення, прибутків, престижу, то вона навіть серед таких благ приречена бути незадоволеною і страждати. І жодне інакше навчання, ні наполеглива праця не допоможуть їй уникнути тих страждань. Прагнення збагачення та посад у «несродності» зі своєю працею здійснює негативний вплив не лише на людину, але й на суспільство. Наука ж може сприяти самовдосконаленню лише у «сродності»: «...Наука приводит в совершенство сродность. Но если не дана сродность, тогда наука что может совершить? Наука есть практика и привычка и есть дочь природы. Птица может научиться летать – не черепаха» [2, с. 438]. Найважливіше в освітньому процесі - осягнення людського розуму внутрішнім божественним світлом, що й стало причиною утворення, за Я. Стратій, в українській мові поняття «освіта», що замінило зовнішнє поняття «наука» [4, с.358]. Філософ високо цінував роль людського знання у розвиткові світу. Г.Сковорода не лише міркував про те, якою має бути освіта, у чому сенс пізнання. Він практично долучився до освітнього процесу в ролі вчителя. Яким же він був?

У своїй педагогічній практиці філософ-педагог усі свої зусилля докладав, аби допомогти учневі віднайти себе, власну внутрішню божественну сутність. Але здійснював це не засобами примусу та покарання. Важливими для Г.Сковороди була любов і довіра учнів. Щоб домогтися цього, уважно придивлявся до духовного стану дітей, до рівня розвитку їх здібностей. А згодом, у потрібний момент, давав новий імпульс для подальшого їх удосконалення. 1753 р. початкуючий вчитель

читає у Переяславському колегіумі, що був відкритий за зразком Києво-Могилянської академії, курс поетики. Там він написав міркування про поезію та методичні рекомендації щодо викладання такого курсу. Але керівництво колегіуму не оцінило таке новаторство. Учителеві порадили дотримуватися традиційного викладання. Г.Сковорода не погодився із консерватизмом і його було звільнено з роботи. На жаль, ні курс сквородинівських переяславських лекцій, ні студентські конспекти з поетики, риторики і «добронравія» не віднайдено. Для розвитку української філософії освіти, метод виховання і навчання Г. Сковорода, пронизаний гуманізмом, патріотизмом, демократизмом, індивідуальним підходом до учнів, був досить важливим. Адже він у вихованні пріоритетними визнавав такі якості, як чесність, справедливість, відвертість, скромність, безкорисливість. Г. Сковорода - видатна постать у розвитку філософії освіти України. Сам, здобувши добру освіту, постійно займаючись самоосвітою, зумів вибрати зі світової культури найкраще, що виробило людство, поєднати ці знання із українськими культурними досягненнями й сформувати власну філософію. Цю ж філософію запропонував своїм учням як особистий приклад і власне досягнення. Та головним є те, що Г. Сковорода був дійсно українським просвітником, який зумів випередити час і власним життям показати перспективи розвитку особистості [3, с.119].

Для України Г. Сковорода заклав основи філософії освіти майбутнього, яку розумів як складний процес, в якому має приділятися належна увага як до «зовнішнього», світському знанню, так і знанню «внутрішнього», що полягає не лише у вивченні святих текстів, але й в умінні знайти себе в суспільстві, обрати власний життєвий шлях. Важливу роль у такому процесі, на думку філософа-педагога, повинен відіграти учитель, який належними знаннями, життєвим досвідом, власним прикладом повинен допомагати учневі навчатися [4, с.88].

Г. Сковорода - український просвітник, але його просвіта вийшла далеко за межі XVIII ст. і вказала шлях до щастя людям усіх часів і всіх земель.

#### Література

1. Базалук О. О. Філософія освіти / О. О. Базалук, Н. Ф. Юхименко. – К., 2010.
2. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів : у 2 т. / Григорій Сковорода ; [ред. кол. В. І. Шинкарук та ін.]. К. : Наукова думка, 1973.
3. Калюжний Антуан Ежен. Філософія серця Григорія Сковорода. Філософ без певної системи / Антуан Ежен Калюжний // Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали. – К.: Наукова думка, 1992.
4. Стратій Я. Сковородинівське розуміння освіти в світлі концепції «внутрішньої людини» / Ярослава Стратій // Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність: [зб. наук.- теорет. пр. / С. Л. Йосипенко, Я. М. Стратій (упоряд.); І. П. Стогній (відп. ред.)]. – К. : [б.в.], 2003.